

Titel: BREV TIL: Paul Diderichsen FRA: Erik Stenius (1952-02-17)

Citation: "BREV TIL: Paul Diderichsen FRA: Erik Stenius (1952-02-17)", i *Louis Hjelmslev og hans kreds*, s. 1. Onlineudgave fra Louis Hjelmslev og hans kreds:
https://tekster.kb.dk/text/lh-texts-kapsel_024-shoot-workidNKS-2757_0000_024_glossematik_0020.pdf (tilgået 11. juli 2024)

Anvendt udgave: Louis Hjelmslev og hans kreds

Ophavsret: Materialet kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge det til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

:

Abo, dsn 17 februar! 1952.

i

ilara professor Dideri-cn-senif

Tack for brevet av cl en 30# 12« Jag har numera tag it Scon takt Died prof essor erna v. /right och Ahibäck, och vi har till sammans komm.it overens om att en studiecirkel skall bildas i Helsingfors med ett tema som åtminstone står i kontakt med deri vid so tonar un iv e r s i t e t plane rade studeret sens arbete. Ti kommer under varens lopp att be- handia tre frågor i anslutning till Br/jadåls arbetem 1) Morfologi och syntax 2) Ordklasserna (hår också med speciel! anknytning till lder danska grammatik) 3) Sprak och logik(med utgangspunkt■från en artikel av Brøhdal, som enligt v. ./rights uppgift skall ingå i Essais de grammaire generale - själv har jag inte"annu fått tag i • ' detta arbete.) Hårmare specificerade litteraturanvisningar har vi svårt att ge på forhånd. De mb ten, dår dessa frågor'béhandlas kommer att anordnas så, att jag biir i tiilfålle att delta i dem. Jag har också f drsdt få till stand studiécirklar har i Åbo - och ett visst intresse år forhånden, baraman slipper att ge detta intreg- se ut lopp i arbete0 kussion av Reichenbachs analys av "conversational language",n± som jag skall referer a for ett antal språkmån i mitten av mars - i det sammanh&nget skall jag val åven berbra sådana synpunkter som fram- hållits i min egen uppsats, som jag sande till Eder# Åven professor v. Pieandt har jag varit i kontakt med - han hoppades att det skulle vara mbjligt att erhålla reseunderstod fbr ett mindre antal lärare och studenter# Jag får också tacka f:ir det nytillkomna materialet till den under behandling- varande frågan - specieilt korrespondensen med \r- ne ITaess, som jag låst med stort nbje.

Det enda som hitt ill s 8verenskommit ar en dis-

2

Och så tael's for kommen tår er na till mitt sårtryck - vilka jag på Mer uppmaning sk a 11 kommentera i min tur. li finner det vara en tautologi att tala om en" isomorf bild" emedan Hi inte kan tänka Eder en bild av någonting, som inte vore forbunden raed "en viss isomorfi". Cdert uttrycks sått antyder, att vi anvånder ordet "isomorf" på olika sått. I,[itt isomorfibegrepp ar ham- tat från ira tematiken. En "isomorfism" definieras i Svensk lppslags- bok som en "omvåndbart entydig avbiidning av två ta tematiska system på varandra, med bibehåliande av deras struktur". Min definition på en "isomorf avbiidning" (S. 84) skiljer sig sålunda från denna defi- nition på isomorfism bara dår.i, att jag (utom att jag tillåmpar den på system, som inte brukar kailas " matemat is ka") preciserar vad jag menar tb d "bibehåliande av strukturen" - och det fattar jag något allmånare ån vad f'orfattaren i Svensk uppslagsbok egentligen tänkt sig.

(mel 1 an två system)J Por att vi s sail kunna tal a omsen isomorfism jTar" Sst såiunda våsentligt att tiilordningen av objekt i det ena systemet till ob- jekt i det andra systemet (och i min formulering: av predikat till

predikat) år omvånflflbar)t entydig. Så som jag fattar begreppet av- bixdning år emellertid detta viilkor inte våsentligt for att vi skall kunna taia om en "avbiidning". En avbiidning forutsåtter enligt mitt språkbruk en "viss" "strukturlikhet", men denna "sturkturlikhet" behb- ver inte vara av det speciella slag (alltså bygga på omvåndbart tydlig motsvarighet), som en msomorfi forutsåtter. Såiunda ville jag såga att den enligt gångse råttskrivningsregler forekommande motsva- righeten meilan bokstavskombinationer och ljud konstituerar en av- c bildning, så att de skrivna orden år en om ock oklar bild av de ta- lade, men hår kan det under ing^mståndigheter vara frågan om en iso- morf i utan på sin hojd ora en allmånare form av strukturlikhet, som

en-

jag i brist på en båttre term skall kalla "homomorfi". Emellertid: många matematiker

anser, att ordet "avbiidning" ickg må an råndas i andra^ fall ån dår en omvåndbart entydig mot svar ighet

3

2 -

vt/ foreligger, .©m -mart-ståller denna fordrag ,innebår det verkligen, man vil! ut-trycka-sig- så, en " tautologi" att tala om en " isomorfSt av- bildning"• Mén åveh under sådana Qmståndigheter finner jag uttryeks- såttet forsvarligt usora'ett - kanske o egentligt - framhåvande av att den"likhet" vi finner mellan fdreilden och bilden bara år en abstrakt

om

"struktur likli et" o eb. inte någon likhet mellan bildens och. forebil dens element respektive predikat. (Jfr utredningen i sista stycket sid 82 och andra stycket sid 84.) Harmed kommer vi in på Eder andra kritiska anmärkning; mot att, om det också foreligger en isomorfi mellan en språklig beskrivning och det beskrivna, kalla den forrå en. "bild" av det senare. Ebr att skingra eventuella missförstånd skall jag utfbriigt motivera mitt uttryo kssåttx. 1.Eder kritik av termen "bild" i ett dylikt sammanhang bygger

på att det utom på sin bo jd i fr.åga om vissa onoraatopoeti ska uttryck inte finns någon "åskådlig" likhet mellan språket och det som fram- stålles, och' att-dét'dårfbr år Vmissvisande" att tala om en bild. II.a.o. anser ri att begreppet bild fdrutsatter en "åskådlig" likhet med det avbildade. Jag mas te dårfbr beståmt påpeka att begrepp* "av- bildning" och "bild", såsom jag an vånnder dem

i min uppsats inte fdrutsatter någon åskådlig likhet. (Se utredningen i uppsatsen ¥sis ■ • v 86. Jag skall passa på oct ratta ett tryckfel på sid 84 r.e nerifrån. Där står: "likna mot s var ånde11, bbr vara: "likna motsvararide".) 2, En användning av begreppet "bild" som inte fdrutsatter åskåd- lig likhet kan motiveras med att den motsvarar matematiskt språkbruk. Jfr. det ovananforda citatet ur jvenska Uppslagsbok. 3. Till detta mera negativa motiv for att få använda begreppet "bild" i detta sammanhang kommer ett for"mig tung vågande positivt, som gbr att jag sätter stort varde .på att använda just denna term. fad jag nåmiigen särskilt vi11 framhåula i min uppsats år en langt gående analogi (i det enkla fall jag. be trak tar) mellan den relation,

11 och 12, sid 82

som rader

meHan en

språklf

S be skrivning och

det

4

beskrivna ocli den, som råder mellan olika slag av bilder och deras forebilder. Aven win inrm anser att f'åskådlig likhet" ar en vasentl ig ingrediens i afbildning, måste ætr val medge att en ås.kadlig likhet inte i och-for sig skapar en avbildningj att A liknar sin bror inne- bor val inte att han år en bild av ho nota« Por att vi skal 1 få en si bild" ":må ste någonting annat koma till. Att A år en bild av -B måste

val innebara att i firestål 1 er,1,. x någon- konstteoretisk uppséfes har jag sett fr archill as, att " b ildver kan51

av'en tavla vore någonting, bara/~ som ligger mellan två grans er s " den nedre grans en*, 'dår tavlan/upp- fattas som en saval i ng linjer, stred: och får-gade yt or, "'ovre*',

och den dår tavlan biir så natur trogen, att deh forvandlas till en synviixa. låda dessa grånser utmarks av att tavian uppfattas som ett i ir omål for sig och inte som någonting, som 11 fore s tail er" något annat, medan sjåiva bildverkan alltså just innebår att tavlan uppfattas som * ett f':remål, som fbreståilcr ett annat objekt«

Sar jag karakteriserar den språkliga beskrivningen . som en

bild av det den beskriver, år det -jukjfi&zrL moment jag vill fa frams

a) att'den forelagde textén kan uppfattas som. någonting, som fore- ställer någonting annat och sålunda kan^uppfattas som ågande bild- verkan, och b) att ett s«k« forstående av texten..som en. beskrivning av något kan kprakteriseras som ett uppfattande av tereten just på

det ta sått« Och når jag karakteriserer, den som en " isomorf bild" innebår det ta. att den na, bildverkan uppjstér genonjatt vi uppståller en " isomorf i sm" raelian tereten och det beskrivna« pan/ att (i

Dét enda jag med såkerhet kan saga, år len kan ugpfatta texten som en isomorf bild av det beskrivna, och att dennsc uppfa t-tning kan karakter iseras som ett forstående av text en«

de betraktade fal-

Hen det innebår knappas t en alltldr formå ten s o lem at i sering att un- • • ■' der sådana omständigheter saga, att. prodesen att "forstå" en dyiik

text just utgør att oppfattande av texten på detta sätt« Jag säger "schematisering" bl. och att overgangen från en skriven och

a. derfor, att jag behandlet en skriven text, sedd text „lrr,, .4a-

aanr, <

5

3

till ett får stående..ay .den all tid for medias syv ett "lasande" av te'x- ten, var far -dat inneb.år en schematfser ing aft låmna bort den me il an- led -i avbildning-en, ..som, den hor da och. uttalade "låsta" texten mtgpr, men jag ar-av många .skal q ver tygad .om att det ta år en berättigad och metodiskt rekommendabel schema tisering, som.inte våsentligen forvan- skar resultatets bårvidd for en semantisk analys. Sn texts.av det betraktade,slaget bildverkan, ett forstående av den, oppkommer enligt denna oppfattning genom två moment: a) dess gestaltning, d.v.s, oppfattningen av,den spm.oppbygd av vissa rele- vanta - objekt (Jfr sid SI) - de relevanta objekten ar de, som på sidan 9 4■karak eriseras som,en sats, "logiska subjekt" - som har vissa rele- vanta egenskaper.eller ® lian vilka råder vissa relevanta relationer, så att vissa iax texten framtrådande fakta framstår som dess relevanta (avbildande) fakta® b) avbildningsnyokeln, all tså tillordningen av de relevanta objekten till vissa. objekt i fprebilden och tiilordningsn av de relvanta egenskpperna och relationerna till beståmda egenskaper och relationer, som tillåter oss att. oppfatta den gestaltade texten som bild av objekt som ha dessa egenskaper resp. mellan vilka rader ' . ' ' v dessa-relationer, d.v.,.s. att av „de relevant a fakta avlåsa vissa fakta hos fbrebilden. Genom forekomsten av dessa .två moment skulle jag nu vil ja karak- terisera v.ad jag ville, ,kalia en a vb i ldn ing och att något år en bild av något annat - en a,vbij.dning kan sålunda tankas fdreiligga under „vås entl i gen, allmannare betingelser ån de i uppsatsen nämnda beroende på vixka slags fakta som betraktas som.relevanta och avbildnings- nyckelns art® Och vad som bl. a. særskilt intresserar mig år i vilken omstrækning detta begrepp kan utnyttjas for en analys av spraket ur både grammatikalisk, semantisk och konstnårlig synpunkt. Som ut- o gångspunk-t for en dylik analys ville jag ta hypotesen att ett språk- ligt uttryck aven i mycket allmannare fall ånde i uppsatsen beror- da, t.ex. ååen i fråga om en dikt kunde. f- attaS'som-något, som i kraft av något slags Jiomomorf i forestall er vad det uttrykker ~ antingen

6

som sådant eller'som del av' en: stirre undé'rf drståddiielhet som också kan innefatta ickespråkligå elemfentl Tid oppfattningen '■air en text dylik "bild" siulie alltså 'dec ovåimåndå moment en a) ocli b) , gestaltningen och'nyckelh spela énvåsentlig roll« Jag- vill dock in- te påstå atf tillamjSandet åv "eri åådån éynpunkt vore ågnad att leda till for filologen" nyå resultat, men åven ota ailtj våd som nås ar ett något ovanligt sått att uttrycka gåmla resultat på, kan det ju ver- i oh! . ni v ka kia.rgd rande« Jag skål! for att belysa' detta' utvbcklå' "hypotesen" något når-

som en

i

Q

ti

mare. De tva bildskapånde momentet! ar sjålvfalle t; in tie oberoende av

:

varandra utan forsiggår* i allmånftet' i en eridå psykisk- akt, och of ta år det våsentliga momentet' just "gåstaltning'en, medan -avbildningsnyc-

■: '

keln i egentlig mening år sjålvfalle. Så år- failet då vi piotsligt får klart for. oss^våd en svar ty db år teckning- egentlivgen' " foreståller" J Hot s var ånde galle'r sannolikt åven språkliTå bilder, .Professor Pip- ping framhdil eftér'"genomlåsning åvffiiin1 uppsåts vikten av synpunktens att alla språkiiga fakta inte år "releVanfa fakta". Ocn ju mer jag har tånkt på saken, 'desto mer grundlaggånde' fbrefall'er mig just det - , -il- ..' j . c ; i 5 V? l ^ ^ v- " . ; . - j. gesta? ltande momentet i " fdrståénd'et" 'av *ett' 'sp'tålcligt uttryck vara« Tid inveckl3,de språkiiga avbildningar mås te' bildnin'gen av de ielevan-

:•

i : å*

ta fakta vara myc'két komplicerat, ja, det'tå moment mas te ifråga om J ' ■' . 1 .. J ' X ■) , ;
centrallyriska dikt ver k utgorå hast an hel a fdrstaendet - nar man engang f'drstått vilka
diktveikets"relevknfa fakta år - u tb ildar sig den psykiska situation det ger uttryck f'dr genom resonans. Men
det- ta hor mer a till den estet'iska sidan'av saken« I vanlig normalprosa

. ; !

forestall er jag mig att " gé s talt n ingen" gro'vt tages ån^es av språkets grammatik t» dan' "hyckel'h"
bestårns åv semantiska'faktorer« Så langt om'termen "bild"« Hi tyclcer inte om" mitt" şatt att ahvåhda ordet'
"verklighet" , då en naiv-realism, som inte ågnar Har skull ej jåg best amt jusx som utgangs p unkt for en dj
uptgå-

1

< * —

:• ■ < å

i

■ - C - . i . . ; , v * . det ixtstixxssOTHxnkaiig hor" temua' i sprn utg^j£5p^njdy o sig fro r en dj up tgående
semantisk arialys«

- c . i nu i , :■ v - i - h : . - . rda en motsatt uppfattning;

7

4 -

ende semantisk analys tror jag ett naivt- real is ti akt exempel ar fdr~ delaktigt, då endast en grundlag
klarläggning av detta enkla fall ger en bas for behandlingen av. f.rågan om vad slags -"ismorfi" i ider
beraårkelse, som kan råda mellan "vissa språkliga yt tringar och vissa strukturer i den upp'levda
omvatlden"» Och den synes mig oeksh ge en bas for beddmandet av "overstrukturer av språklig art" i denna,
„len det år ju mojligt att kravet på en dylik bas år o® ra filosofiskt betingat an lingvist i sk t f rakt bo rand e.
Jag vet inte om jag ens nårmelaevnis har lyckats -riktigt uppfatta vad IT i menar æd språlcsts " funktionella
form"« 3 len så. som jag fbr- står det, synes det mig.'som Oder"antites" till min "tes" - alltså att isomofih inte
består mellan språkets funktionella form och den "opis- vede emneverden" - langt if rån att ver uli gen
utgdra en oust ites till den snarare i nom det be grans ad e område ain under so kning ror sig på s to da s av
denna« hn våsentlig" funkt ion" av Jcasusåndelse-r i på dylika rika språk år imm t.ex. i min terminologi att -
mdjliggdra ett for- stående trots att ordföljden inte utgdr ett-" relevant faktum" i den språkliga bilden« hår vi
i svenskan åmu har kvar akkusativ kan sub- jektet och objektet byta plats utan att satsens realinmabord
åndras ('han ålskar herme"resp. "henne ålskar han") orfoljden år således till en viss grad 11 irrelevant", .vL
kket inte år fall.et i en sats som "Adolf ålskar Albertina". Aan kunde alltså tänka sig att i mitt uttryckssått
<kalla något for én "funktionel! form hos språket", sora syftar till att ange hur språket skall gestaltas for att
dnskade "relevanta fakta" skali framtråda, och som foljaktligen knappast sjålv kan vara ett "relevant
faktum". - hen fdrskjutning mot stirre relevans hos ordfoij- dsn, sora man kan spåra i språkutvecklingen fores
till sin spets i de symbol i ska konstspr åken, dår forandringar i "ordföljden" i den man de ger upphov till
meningsfuila satser alltid forandr ar d.eras innebord, lammanfattningsvis tror jag mig konstatera att den
"Wittgenstein- Steniuska" teorin om de-n språkliga beskrivningen sora isomorf med det så langt som den år
genomford, har en ytterst begrånsad

beskrivna,

8

I

bårvidd, råenatt de.n samtidigt år pregnant, re ån motsvarande av språkteoretiker framf.brda uppfattningar
och knappast står i något mo.tsatsf o rhållande till dem. Om derma o kåde pregnaas åzxiiåba i ett enkelt
specialf all år illusorisk eller, i fall den inte ar det, om den kan verka frukt baprandepå behandlingen av det
prsbiisa isomorfi- problem som. lingvist er na ståller sig ar sedan en fråga: fo.r sig. Det synes mig som om Hi
■ skulle finna min framstål.Ining en smula barns- lig och trivial ur lingvistisk synpunkt. Låt mig for att gå till
ur min synpunkt/ motangrepp ■ ko ns tater a, att jag prill©" rail a • ©amma orndbrne i Recherch.es,
structurales bénåmnd "La notion de 1'i.somorphisme" , som -jag med stor nyfikenhet tog del av0 , , , . De tt a
brev. har redan bl i vi t allt .for langt, for att..'jag skullekunna ytterligare utoka ;det med några
kommentarer till Eder korres- i " pondens med ITaess. Jag- skall dår fdr 'den na . gå hg -.inskrånka mig till
.det o van sagda« Jag-har kast at em bliclj på R, eg.n,e'll s.: afhandl i ng och ..den synes v "' . •- mig
intre.ssant« Jeg. skall om mb jligt fersk la må den. upptagen till .diskussion hår eller i Helsingfors, om andra

Louis Hjelmslev og hans kreds,

år inti.re.ss.er.ade av sa- ken« - .Blutligen yill jag. riedd.ela, att jag har .i Ab,o aren tagit kon- takt med det finska universitetet, „dårif ran några personer kommer- med t-ill. vår ...diskussion, i mars. ^Tågon starr©- livaktighet i vår stu- * diekrets tecken kan man dock knappast. vå^ita sig heller på det hal let. Rolf Pipping ber mig ftamfdra sin hjårtliga hålsning, i vilken jag forenar mig

om en uppsats

& - -1

i

Eder

i

?- r*r